

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۲۸

۹۲۲۲

بسمه تعالی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گیلان
دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت

پایان نامه جهت دریافت مدرک کارشناسی ارشد پرستاری
(گرایش آموزش کودکان)

عنوان :

بررسی ارتباط رفتارهای بهداشتی مادران با الگوی رشد جسمی
کودکان زیر یک سال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر

رشت در سال ۸۴-۱۳۸۳

استاد راهنما :

سرکار خانم افسانه پاشا

استاد مشاور :

سرکار خانم میترا مینوچهرزاد

استاد مشاور آما ر :

سرکار خانم زهرا عطر کار روشن

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۲۸

پژوهش و نگارش :

طیبه حسن طهرانی

شهریور ۱۳۸۴

۹۶۶۵۶

مجلس اعطای مدرک
شهریور ۱۳۸۴

حسن طهرانی، طیبه

بررسی ارتباط رفتارهای بهداشتی مادران با الگوی رشد جسمی کودکان زیر یک سال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر رشت در سال 1384. نگارش طیبه حسن طهرانی، استاد راهنما: افسانه پاشا.

ص: مصور.

پایان نامه کارشناسی ارشد پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت، 1384.

1- رشد کودکان 2- رفتار بهداشتی 3- مادران الف. پاشا، افسانه، استاد راهنما

ب- عنوان

WS 105

Key Words:

Child Development

Health Behavior

Mothers

کلید واژه ها

رشد کودکان

رفتار بهداشتی

مادران

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گیلان
 دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی
 فرم شماره ۱۲ - صورتجلسه دفاع

با تاییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه خانم طیبه حسن طهرانی در رشته پرستاری اطفال تحت عنوان بررسی ارتباط رفتارهای بهداشتی مادران با الگوی رشد جسمی کودکان زیر یکسال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر رشت سال ۸۴ شماره ثبت ..... با حضور استادان راهنما ، مشاور و هیئت داوران در دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت در تاریخ ۸۴/۶/۲۷ تشکیل گردید ، در این جلسه پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت.
 نامبرده نمره ..... با امتیاز ..... دریافت نمود.

محل امضاء:

استاد(ان) راهنما : خانم افسانه پاشا

محل امضاء:

استاد (ان) مشاور :

۱- خانم مینو میترا چهرزاد

محل امضاء:

۲- خانم زهرا عطر کار روشن

هیئت داوران :

محل امضاء:

۱- خانم دکتر عاطفه قنبری (استاد ناظر)

محل امضاء:

۲- خانم طاهره خالقدوست (استاد ناظر)

محل امضاء:

۳- خانم عزت پاریاد (مسئول کارشناسی ارشد)

سیده نوشاز میرحق جو
 معاون آموزشی دانشکده شهید بهشتی رشت

تقدیم به:
شادروان پدر بزرگوارم:
اسوه ایثار و محبت

مادر عزیزم:
مظهر صبر و گذشت و مهربانی

(به نام خالق یکتا)

شکرو سپاس خداوند بی همتا که یاریم کرد تا پژوهش خود را با موفقیت به اتمام برسانم .
در اینجا بر خود لازم می دانم مراتب تشکر و سپاس خویش را از اساتید و پرسنل محترم که مرا در انجام این پژوهش یاری دادند ، ابراز نمایم .
مراتب سپاس و خالصانه خود را به سرکار خانم پاشا، استاد محترم راهنما که همواره با صبر و تلاش مراحل مختلف انجام پژوهش را هدایت نمودند تقدیم می دارم .
همچنین مراتب تشکر و سپاس قلبی خود را از استاد محترم مشاور، سرکار خانم چهرزادکه با دقت نظر و راهنمایی های سازنده مرا در تنظیم فصول مختلف یاری نمودند ، ابراز می دارم .
همچنین از خانم عطر کار روشن ، استاد محترم آمار که با ارائه پیشنهادات سازنده خود در تنظیم فصول آماری راهنمایی ام کردند تشکر و قدردانی می کنم .
همچنین بر خود لازم میدانم از همکاری و زحمات ریاست محترم دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت ، سرکار خانم رضا ماسوله ، معاونت محترم آموزشی ، سرکار خانم میر حق جو ، مدیر گروه کودکان ، سرکار خانم شفیع پورو مسئول محترم کارشناسی ارشد ، سرکار خانم پاریاد کمال تشکر و قدر دانی را بنمایم .
همچنین از همکاری خانم اکرم دولت پناه دوست و همکار عزیزم که در جمع آوری و نمونه گیری کمک کردند ، تشکر می کنم .
همچنین از همکاری صمیمانه سرکار خانم رضایی کارشناس آمار مرکز آمار و پرسنل بخشهای مختلف دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت ، بخصوص پرسنل کتابخانه تشکر و قدر دانی مینمایم .
پژوهشگر مراتب امتنان و تشکر خود را از پرسنل محترم مرکز بهداشت و مراکز بهداشتی و درمانی شهر رشت که با همکاری صمیمانه همواره اینجانب را مورد لطف و عنایت خود قرار دادند تقدیم داشته و آرزوی توفیق روز افزون را برای ایشان می نماید .

عنوان: بررسی ارتباط رفتارهای بهداشتی مادران با الگوی رشد جسمی کودکان زیریک سال مراجعه کننده به

مراکز بهداشتی درمانی شهر رشت در سال ۸۴-۱۳۸۳

استاد راهنما: سرکار خانم افسانه پاشا

استاد مشاور: سرکار خانم مینو میترا چهرزاد

نویسنده: طیبه حسن طهرانی، دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش پرستاری کودکان

چکیده:

مقدمه: رشد جسمی در شیرخواران مهمترین شاخص سلامتی محسوب می شود، با وجود اینکه عوامل زیادی رشد جسمی شیرخوار را تحت تاثیر قرار می دهد اما به دلیل وابستگی کامل شیر خوار به مادر، روشهای مراقبتی وی در ارتقاء سلامتی شیرخوار از اهمیت خاصی برخوردار است.

هدف: این پژوهش با هدف تعیین ارتباط رفتارهای بهداشتی مادر بر الگوی رشد جسمی کودکان زیر یکسال انجام شد.

مواد و روش ها: این پژوهش یک مطالعه توصیفی همبستگی است و در آن ۳۶۲ مادر به همراه کودکان زیر یکسالشان که به مراکز بهداشتی و درمانی شهر رشت مراجعه کرده بودند، به روش نمونه گیری تصادفی ساده مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار گرد آوری داده ها در این پژوهش پرسشنامه ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول شامل مشخصات دموگرافیک مادر و کودک و بخش دوم خود پرسشنامه سه قسمتی جهت سنجش رفتارهای بهداشتی مادر در زمینه تغذیه، خواب و پیشگیری از بیماریها در کودکان زیر یکسال بود. اطلاعات مربوط به رفتارهای بهداشتی از طریق خواندن پرسشنامه برای مادران تکمیل شد و اندازه رشد جسمی کودک از روی پرونده ثبت شد. به منظور تجزیه و تحلیل یافته ها از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون کای دو و آزمون دقیق فیشر) استفاده شد.

نتایج: یافته های پژوهش در رابطه با رشد جسمی کودکان زیر یکسال نشان داد، اکثریت آنها (۵۷/۵٪) دارای رشد جسمی نامطلوب بودند. همچنین نتایج نشان داد، در حیطه پیشگیری از بیماریها اکثریت (۵۷/۷٪) واحد های مورد پژوهش دارای رفتار بهداشتی مناسب و در حیطه خواب اکثریت (۸۸/۷٪) واحد های مورد پژوهش دارای رفتار بهداشتی نامناسب بودند. یافته ها حاکی از آن بود که بین رفتار بهداشتی مادر در سه حیطه و رشد جسمی کودک بر حسب مشخصات دموگرافیک مادر و کودک ارتباط معنی دار

آ ماری وجود دارد ($P < 0/001$).

نتیجه گیری نهایی: یافته ها نشان داد اکثریت کودکان واحدهای مورد پژوهش با رفتار بهداشتی مناسب در مورد تغذیه (۶۹/۲٪)، خواب (۱۹/۳٪)، (۸۶/۵٪) و پیشگیری از بیماریها (۸۶/۵٪)، از الگوی رشد جسمی مطلوبی برخوردار بودند و ارتباط معنی دار آ ماری بین رفتار بهداشتی مادر در سه حیطه و الگوی رشد جسمی کودک مشاهده شد ($P < 0/001$).

کلید واژه ها: رشد کودکان / رفتار بهداشتی / مادران

فهرست:

صفحه

عنوان

فصل اول

۲-۱۱	..... بیان مسئله
۱۱	..... اهداف پژوهش (هدف کلی ، اهداف ویژه)
۱۱-۱۲	..... سؤالات پژوهش
۱۲-۱۳	..... تعاریف وازه ها
۱۳-۱۴	..... پیش فرضها
۱۴	..... محدودیتهای پژوهش

فصل دوم

۱۶-۴۴	..... چهارچوب پژوهش
۴۵-۵۸	..... مروری بر مطالعات

فصل سوم

۶۰	..... نوع پژوهش
۶۰	..... جامعه پژوهش

۶۰	..... نمونه پژوهش
۶۰	..... مشخصات واحد های مورد پژوهش
۶۱	..... تعیین حجم نمونه
۶۱	..... روش نمونه گیری
۶۱	..... محیط پژوهش
۶۲	..... ابزار و روش گرد آوری داده ها
۶۲	..... متغیر های تحقیق
۶۳	..... تعیین اعتبار و اعتماد ابزار
۶۳-۶۴	..... روش تجزیه و تحلیل داده ها
۶۴	..... ملاحظات اخلاقی

فصل چهارم

۶۶	..... یافته های پژوهش (معرفی جداول)
۶۷-۱۲۳	..... جداول

فصل پنجم

۱۲۵-۱۴۳	..... تجزیه و تحلیل داده ها
---------	-----------------------------

۱۴۳-۱۴۵ ..... نتیجه گیری نهایی

۱۴۵-۱۴۰ ..... کاربرد یافته

۱۴۶-۱۴۷ ..... پیشنهادات

۱۴۸-۱۵۶ ..... فهرست منابع

۱۵۷-۱۶۴ ..... ابزار گرد آوری داده ها

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۷-۶۸	جدول شماره (۱): توزیع واحدهای مورد پژوهش برحسب مشخصات دموگرافیک .....
۶۹	جدول شماره (۲): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب مشخصات دموگرافیک کودک .....
۷۰	جدول شماره (۳): توزیع واحدهای مورد پژوهش برحسب الگوی رشد جسمی کودکان زیر یک سال .....
۷۱-۷۳	جدول شماره (۴): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب وضعیت رفتارهای بهداشتی در ارتباط با تغذیه کودکان زیر یک سال .....
۷۳	جدول شماره (۵): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب وضعیت رفتارهای بهداشتی در ارتباط با خواب کودکان زیر یک سال .....
۷۴-۷۵	جدول شماره (۶): توزیع واحدهای مورد پژوهش برحسب وضعیت رفتارهای بهداشتی در ارتباط با پیشگیری از بیماریها در کودکان زیر یک سال .....
۷۶	جدول شماره (۷): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب وضعیت رفتارهای بهداشتی در ارتباط با پیشگیری از بیماری ها در کودکان زیر یک سال شیرخشک خوار .....
۷۷	جدول شماره (۸): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب رفتارهای بهداشتی در کودکان زیر یک سال .....
۷۸	جدول شماره (۹): توزیع واحدهای مورد پژوهش بر حسب رفتارهای بهداشتی در کودکان زیر یک سال .....

- جدول شماره (۱۰) توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۷۹ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن ازدواج.....
- جدول شماره (۱۱) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۰ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن زایمان.....
- جدول شماره (۱۲) توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۱ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تعداد فرزندان.....
- جدول شماره (۱۳): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۲ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تعداد افراد خانواده.....
- جدول شماره (۱۴) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۳ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل.....
- جدول شماره (۱۵) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۴ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات.....
- جدول شماره (۱۶) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۵ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات همسر.....
- جدول شماره (۱۷) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۶ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل همسر.....
- جدول شماره (۱۸) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۷ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن کودک.....
- جدول شماره (۱۹) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۸ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و جنس کودک.....
- جدول شماره (۲۰) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۸۹ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و رتبه تولد کودک.....

- جدول شماره (۲۱) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۰ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و فاصله تولد.....
- جدول شماره (۲۲) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۱ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و نوع زایمان.....
- جدول شماره (۲۳) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۲ در مورد تغذیه برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و وضعیت تولد.....
- جدول شماره (۲۴) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۳ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن.....
- جدول شماره (۲۵) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۴ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن ازدواج.....
- جدول شماره (۲۶) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۵ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن زایمان.....
- جدول شماره (۲۷) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۶ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تعداد فرزندان.....
- جدول شماره (۲۸) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۷ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تعداد افراد خانواده.....
- جدول شماره (۲۹) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۸ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل مادر.....
- جدول شماره (۳۰) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
 ۹۹ در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات.....
- جدول شماره (۳۱) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش

- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات همسر ۱۰۰
- جدول شماره (۳۲) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل همسر ۱۰۱
- جدول شماره (۳۳) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن کودک ۱۰۲
- جدول شماره (۳۴) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و جنس کودک ۱۰۳
- جدول شماره (۳۵) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و رتبه تولد کودک ۱۰۴
- جدول شماره (۳۶) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و فاصله تولد ۱۰۵
- جدول شماره (۳۷) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و نوع زایمان ۱۰۶
- جدول شماره (۳۸) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش
- در مورد خواب برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و وضعیت تولد ۱۰۷
- جدول شماره (۳۹) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
- پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و برحسب سن ۱۰۸
- جدول شماره (۴۰) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
- پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن ازدواج ۱۰۹
- جدول شماره (۴۱) : توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
- پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن زایمان ۱۱۰

- جدول شماره (۴۲): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در موردپیشگیری از بیماریها
 برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تعداد فرزندان ۱۱۱
- جدول شماره (۴۳): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل ۱۱۲
- جدول شماره (۴۵): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات ۱۱۳
- جدول شماره (۴۶): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و تحصیلات همسر ۱۱۴
- جدول شماره (۴۷): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و شغل همسر ۱۱۵
- جدول شماره (۴۸): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و سن کودک ۱۱۶
- جدول شماره (۴۹): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و جنس کودک ۱۱۷
- جدول شماره (۵۰): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و رتبه تولد کودک ۱۱۸
- جدول شماره (۵۱): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و فاصله تولد ۱۱۹
- جدول شماره (۵۲): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و نوع زایمان ۱۲۰
- جدول شماره (۵۳): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش در مورد
 پیشگیری از بیماریها برحسب الگوی رشد جسمی کودک زیر یک سال و وضعیت تولد ۱۲۱

جدول شماره (۵۴): توزیع رفتارهای بهداشتی واحدهای مورد پژوهش

۱۲۳

..... با الگوی رشد جسمی کودکان زیر یک سال

فصل اول

زمینه پژوهش :

هیچ موجودی با ارزش تر از کودک و هیچ پاداشی بالاتر از سلامتی کودک برای خانواده اش نیست . آینده هر جامعه به کودکان آن جامعه وابسته است. لذا تامین سلامتی کودکان ، تامین سلامت جامعه است (۱). از طرفی همچنین کودکان آسیب پذیرترین گروه سنی را تشکیل می دهند و نارسائی در عوامل موثر بر رشد کودک ، علاوه بر اینکه بالاترین حق انسانی امروز او یعنی حیاتش را مورد تهدید جدی قرار می دهد ، با بجای گذاردن عوارض دیررس جسمی و روانی بر آینده او نیز بشدت تاثیر می گذارد (۲) .

دوران کودکی اساس سلامت جسمی و روانی فرد در تمام طول زندگی است به همین دلیل ارتقاء سلامت کودکان زیر ۵ سال ، بخصوص در دوره شیر خواری از اهمیت ویژه ای برخوردار است (۳) .

دوران شیر خواری در تامین زیر بنای سلامتی و بهبود کیفیت زندگی افراد از اهمیت خاصی برخوردار است ، بنابراین مراقبت مستمر و پیگیر از کودکان این سن در جهت تامین حفظ و ارتقاء سلامتی آنها لازم و ضروری است . کودکی که در دوران رشد سریع ، تندرستی خود را از دست بدهد در آینده نیز شانس ناچیزی برای حصول توانائیهای جسمی و ذهنی بالقوه خود خواهد داشت ، از طرف دیگر، کودکان آینده سازان مملکت بوده و کلیه پیشرفت های اجتماعی و اقتصادی کشور در گرو سلامتی آنها می باشد ، لذا توجه به سلامت کودکان جهت پیشبرد توسعه کشور اجتناب ناپذیر است (۴) . از طرفی سال اول زندگی برای رشد تمام سیستم های بزرگ بدن زمان بسیار حساسی محسوب می شود و ثابت شده که بیشترین میزان رشد مغز در طی سال اول زندگی رخ می دهد (۵) . تکامل سیستم عصبی مرکزی نیز به تغذیه کافی در طی زندگی جنینی و سال اول زندگی بستگی دارد (۶) .

علیرغم تاکید فراوان بر لزوم سلامت کودکان ، آمار منتشره از سوی سازمان بهداشت جهانی^۱ نشان می دهد نرخ متوسط مرگ و میر کودکان زیر یک سال در کشورهای درحال توسعه ۹۰ در هزار و در کشورهای پیشرفته ۱۲ در هزار است این در حالی است که چهار پنجم کودکان در کشورهای درحال توسعه و از جمله در ایران زندگی می کنند(۵) . در این کشورها همه ساله بیش از ۱۰ میلیون کودک قبل از اینکه به پنجمین سالروز تولد خود برسند میمیرند و هر هفت مرگ از ده مرگ این کودکان به دلایلی چون

1- World Health Organization (WHO)

عفونت های تنفسی ، اسهال ، سرخک ، سوء تغذیه و در اکثر موارد ترکیبی از موارد فوق بوده و همه این عوامل در درجه اول ، رشد جسمی کودک را تحت تاثیر قرار می دهد (۶) .

رشد جسمی بارز ترین و محسوس ترین جنبه رشد انسان است که قبل از تولد و با تشکیل سلول اولیه آغاز می شود و تا پایان بلوغ ادامه می یابد لذا با بررسی رشد جسمی کودک و عوامل موثر بر آن می توان سلامتی او را مورد ارزیابی قرار داد (۹) .

رشد جسمی به روشهای مختلفی اندازه گیری می شود و از جمله شاخص های آن ، وزن ، قد و دور سر است که در بین این شاخص ، افزایش وزن بارز ترین شاخص رشد جسمی محسوب می شود و تأخیر در افزایش آن به سهولت قابل رویت نیست (۱۰) .

قوی ترین و ساده ترین وسیله ارزیابی رشد وزنی کودک استفاده از منحنی رشد است که بطور گسترده در مراکز بهداشتی جهت تشخیص سریع اختلالات رشد وزنی کودک استفاده می شود به وسیله آن می توان به وضعیت فعلی کودک نسبت به منحنی های استاندارد پی برد و شاخص کم وزنی^۱ را مشخص کرد . از آنجایی که رشد وزنی روندی است که در طول زمان تحقق می یابد و دارای وضعیت ثابتی نمی باشد ، لذا مسیر منحنی رشد کودک یعنی رو به بالا ، افقی و یا روبه پایین بودن آن بیش از موقعیت قرار گرفتن آن نسبت به منحنی های استاندارد حائز اهمیت است . بررسی مسیر منحنی رشد کودک سبب تسهیل در تشخیص سریع اختلالات رشد و عوامل مؤثر بر آن ، از جمله عوامل ژنتیکی مانند ابتلا به بعضی از بیماریهای ژنتیکی و عوامل محیطی مانند تغذیه نامناسب ، بیماریها و تاثیر عملکرد مادر بر روند رشد کودک می شود (۱۱) .

با وجود اینکه عوامل زیادی رشد جسمی شیرخوار را تحت تاثیر قرار می دهد ولی به این دلیل که شیر خوار در مراقبت از خود به طور کامل وابسته به افراد دیگر از جمله مادر می باشد ، لذا روش های مراقبتی و رفتار های بهداشتی مادر در ارتقاء سلامت کودک از اهمیت بسزایی برخوردار است (۱۲) . مادر اولین کسی است که توجهات لازم را برای تامین سلامتی شیرخوارش انجام می دهد (۱۳) . با توجه به رشد و تکامل سریع کودک در دوره شیرخوارگی مراقبت صحیح در این دوران اهمیت بسزایی دارد و به این منظور مادر بایستی با نیازهای تغذیه ای ، خواب و فعالیت و روش های پیشگیری از بیماری ها در این

دوران آشنا باشد (۱۴). عملکرد مادر در زمینه سلامتی کودک شامل رفتارهای بهداشتی بوده که در جهت ارتقاء و ابقاء سلامتی و پیشگیری از بیماری بکار می برد و از جمله این رفتارها می تواند در زمینه تغذیه، پایش رشد، خواب و پیشگیری از بیماری ها و ایمن سازی شیرخوار باشد (۱۵).

همانطور که قبلاً اشاره شد عوامل زیادی بر روی رشد جسمی شیرخوار تأثیر می گذارد که از بین این عوامل، تغذیه به عنوان مهمترین عامل موثر در رشد جسمی شیرخوار شناخته شده است و از آنجایی که سال اول زندگی برای رشد سیستم های اساسی بدن زمان بسیار حساسی محسوب می شود و بیشترین میزان رشد مغز نیز در طول سال اول عمر رخ می دهد لذا کیفیت تغذیه در سال اول زندگی بر رشد یا عقب ماندگی رشد کودک بسیار مهم است (۱۶). تغذیه مهمترین تأثیر را در رشد شیرخوار داشته و ناکافی بودن هریک از مواد مغذی سبب نوعی اختلال رشد می شود، همچنین در این دوره بعلت افزایش سریع قد و وزن، نیاز به کالری بیشتری بوده و در صورت عدم دریافت کالری و مواد مغذی شیرخوار دچار سوء تغذیه و در نتیجه اختلال رشد می شود (۱۷).

سوء تغذیه مسئول مستقیم و غیر مستقیم نیمی از ۱۰/۹ میلیون مرگ کودکان زیر ۵ سال در جهان در سال است و بیش از دوسوم این مرگها معمولاً در ارتباط با روش های نادرست تغذیه در طول سال اول عمر است، به طوری که تغذیه انحصاری با شیر مادر در ۶ ماه اول فقط در ۳۵ درصد موارد انجام می شود و مادران تغذیه تکمیلی را غالباً خیلی زود یا خیلی دیر شروع می کنند و علاوه بر آن غذاهای مصرفی نیز ناسالم بوده و دارای ارزش تغذیه ای ناکافی می باشند (۱۰). مشخص شده که دلیل اصلی اختلال رشد و سوء تغذیه در اکثر موارد کمبود مواد غذایی در منزل نبوده بلکه عواملی چون فقر فرهنگی، نبود خدمات بهداشتی، کمبود آگاهی و ضعف عملکرد مادران در زمینه استفاده صحیح غذاها و شروع نامناسب غذاهای تکمیلی نقش بسزایی دارد (۱۸). با توجه به اهمیت عملکرد مادر در زمینه تغذیه شیرخوار تحقیقات اخیر بر اهمیت تغذیه انحصاری با شیر مادر در ۶ ماهه اول زندگی کودک تأکید بیشتری می کنند تحقیقات نشان می دهد شیرخوارانی که بطور انحصاری با شیر مادر تغذیه شده اند میزان ابتلا به اسهال و عفونت های تنفسی و گوش درد در آنها کمتر بوده و در مقابل استفاده از غذا و مایعات دیگر علاوه بر شیر مادر در ۶ ماه اول زندگی، نه تنها بر روی رشد شیرخوار تأثیر مثبتی نداشته، بلکه جایگزین مواد مغذی شیر مادر شده و خطر ابتلا به اسهال را افزایش داده است (۱۹). شروع غذاهای کمکی در سن، شرایط فیزیولوژی و